

AVRUPA'DA TARİH EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİNE YÖNELİK GİRİŞİMLER VE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KATKISI

The Initiatives on History Education in Europe and European Union Contribution

Sibel YALI¹

ÖZET

Avrupa Birliği (AB), 28 üye ülkeden oluşan ve toprakları büyük ölçüde Avrupa kıtasında bulunan nevi şahsına münhasır uluslararası siyasi ve ekonomik bir örgütlenme modelidir. Bu modelde öncelikli amaç ortak çıkarların korunmasıdır. AB'nin ortak bir eğitim politikası olmamasına rağmen Avrupada tarih eğitimi ve öğretimine yönelik girişimlerde de bu çıkarların bulunduğu görülmektedir. Bu çalışmada, tarih eğitimi ve öğretimine yönelik girişimlerin Avrupa bütünleşme süreci ekseninde geçirdiği evrimden ve AB'nin bunlara katkısından bahsedilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Avrupa Birliği, Tarih Eğitimi, Siyasi Tarih

ABSTRACT

The European Union (EU) as a politico-economic union of 28 member states that are located primarily in Europe is a sui generis supranational organization. The primary purpose of this organization is the protection of common interests. Although there is no common education policy of EU this attempt is clearly seen in the initiatives on history education in Europe. In this study initiatives on history education and training during the evolution of the European integration process and EU contribution to these initiatives would be mentioned.

Keywords: European Union, History Education, Political History

GİRİŞ

Yirminci yüzyılın ilk yarısı insanlık tarihinde görülmemiş iki savaşa sahne olmuştur. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları olarak adlandırılan bu savaşlarda, ülkeler her açıdan büyük zararlar görmüş ve ciddi yaralar almıştır. Bu durum Avrupa devletlerini yeni bir formül arayışına yöneltmiştir. Sonuç olarak literatürde Altılılar olarak anılan altı Avrupa ülkesi bir araya gelerek Paris Antlaşması (1951) ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu; Roma Antlaşması (1957) ile Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu oluşturmuşlardır. Bu sözleşmeler ile Avrupa devletleri geleceklerini güven altına almak üzere yeniden organize olmuşlardır. Nihayet 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu'na yeni görev ve sorumluluklar yüklenerek Avrupa Birliği (AB) ortaya çıkmıştır.

Kuruluş yıllarında sadece 6 üyeden oluşan AB, değişik tarihlerde yeni üyelerin katılımı sonucu 28 üyeden oluşan büyük bir birlik haline almıştır. Bu süreçte genişleme ve derinleşme politikası, Avrupa Birliği'nin en önemli dış politika aracı olmuştur. AB yeni üye devletleri ile ekonomik, siyasi ve jeopolitik açıdan çok daha güçlü bir birlik haline gelmiş ve uluslararası sistemdeki etkinliğini artırmıştır. İnsan hakları, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı AB'nin değerleri olarak kabul edilmiştir. 1990lı yıllarda Avrupalı kimliği vurgusuna ve Avrupa boyutunu güçlendirme çalışmalarına başlanmıştır. Bu bağlamda Maastricht Antlaşması ile eğitimde (ve tarih eğitiminde) Avrupa boyutunun geliştirilmesi kararlaştırılmıştır.

Bu karar doğrultusunda birlik üyesi ülkelerde eğitim-öğretim programları yeni ve geniş Avrupa perspektifini yansıtacak şekilde iyileştirilmiştir. Avrupada tarih eğitimi ve öğretimine yönelik girişimlerde de böylesi bir iyileştirmenin yapıldığı görülmektedir. Bu iyileştirme

¹ İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı İSTANBUL
e-posta: ataman_si@yahoo.com

çalışmalarının kapsamının ve amacının anlaşılabilmesi için bu alandaki girişimlerin incelenmesi ve bu girişimlerin ortak özelliklerinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu gerekliliğe dayanan çalışmada AB'nin bütünleşme süreci perspektifinden Avrupada tarih eğitimi ve öğretimine yönelik girişimler ele alınmış ve bunların ortak özelliklerine vurgu yapılmıştır. Bu bağlamda AB siyasi tarihinde meydana gelen değişimler ile tarih ve tarih öğretimi alanında atılan adımlar arasında karşılıklı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bir diğer deyişle AB'nin genişleme ve derinleşme süreci politikaları hem tarih alanında üretilen projeler hem de tarih eğitim ve öğretimi alanındaki kararlar üzerinde etkili ve belirleyici olmuştur.

AVRUPA BİRLİĞİ BÜTÜNLEŞME SÜRECİ PERSPEKTİFİNDEN TARİH EĞİTİMİ

İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası konjonktör, Avrupa'da kalıcı bir barışın tesisi için itici güç pozisyonundaydı. Avrupa'da bir barışın kurulabilmesi için Fransa ve Almanya arasında asırlardır süren sorunun çözülmesi gerekiyordu. Ayrıca Avrupalı devletlerin savaş sonrası oluşan süpergüçlere karşı kendilerini gerek iktisadi gerek askeri açıdan korumaları zorunluydu. Nitekim 1950 yılında savaştan ülke liderleri Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman'ın önderliğinde biraraya geldiler. Bu toplantının bir sonucu olarak 1951 yılında Paris Antlaşması ile Belçika, Federal Almanya, Lüksemburg, Fransa, İtalya ve Hollanda'dan oluşan 6 üye tarafından Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) kuruldu. Bu anlaşmaya göre Avrupa Devletleri kömür ve çelik üretiminde alınacak tüm kararları bağımsız ve uluslarüstü bir kuruma devretmeyi kabul ediyordu. Bu anlaşma siyasi tarih açısından ciddi önem arz ediyordu. Zira dünya tarihinde ilk kez devletler kendi iradeleri ile egemenliklerinin bir bölümünü ulusüstü bir kuruma devretmeyi kabul ediyordu. Sanayi devriminin lokomotifleri olarak kabul edilen kömür ve çelik endüstrisi Avrupa'da hem savaş sanayinin hem de istihdamın belirleyicisi niteliğindedi. Bu sektör üzerinden işbirliği yapılması hem siyasi hem de ekonomik süreçlerin yönetimi için büyük önem arz ediyordu.

AKÇT'nin işleyişinden kazanılan deneyim topluluğu diğer sektörler için de işbirliği yapmaya teşvik etti. Böylece 1957 tarihinde Roma Antlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) kuruldu. Bu anlaşma ile üye ülkeler arasında işgücü, mal ve hizmetlerin serbest dolaşımı mümkün oldu. 1965 yılında yukarıda adı geçen üç topluluk Füzyon Antlaşması adı altında birleştirildi ve yeni oluşuma Avrupa Toplulukları (AT) adı verildi. Böylece nükleer enerji de dahil olmak üzere enerji ve üretim sektörleri ile bunları idare ve sevk eden tüm kanallar tek bir Konsey ve Komisyon çatısı altında toplanabildi.

Bu anlaşmalar sayesinde Avrupa Birliği'ne giden süreçte 1950'lerin sonlarına doğru tarafların ekonomik faaliyetlerinin büyük oranda birleştirilmesi söz konusu olmuştur. Bir başka ifadeyle her iki savaşın altüst ettiği tüm yapılar yavaş yavaş yerli yerine oturmaya başlamıştır. Bu gelişmeler ekseninde eğitsel ve kültürel alanda da çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu konudaki en somut girişim 1954 yılında Paris'te imzalanan Avrupa Kültür Sözleşmesi ile Avrupa Konseyi'nden gelmiştir. Bu sözleşme ile bu alanda üretilen ve üretilecek olan tüm projeler garanti altına alınmıştır.² Bu girişim ile Avrupa kültürünü koruma ve geliştirme gayesi ile tarih öğretimi alanında devletlerarası ve bölgesel projeler geliştirilmesinin önü açılmıştır.³ Bu projeleri ortak özelliklerine

2 Sözleşmede, müşterek mameleklerini teşkil eden ideal ve prensipleri korumak ve yükseltmek için Azaları arasında daha sıkı bir birlik tahakkuk ettirmenin gerekliliği belirtilmiştir. Anlaşmanın ikinci maddesinde akit tarafların medeniyet, tarih ve dillerinin tetkik edilmesi konusundaki ideale işaret edilmektedir.

3 Bu faaliyetlerin temeli Milletler Cemiyeti'nin çalışmalarına dayanır. I. Dünya Savaşı sonrası önyargılardan ve basmakalıp fikirlerden kurtulmak ve yabancı düşmanlığı ile mücadele etmek üzere Milletler Cemiyeti tarafından Düşünsel İşbirliği Uluslararası Komitesi kurulmuştur. Komiteye bağlı bütün ulusal komisyonların taraflı ve hatalı metinleri düzeltmek ve böylelikle gelecekte öteki ülkeler hakkında temel yanlış anlamaların önüne geçmek amacıyla karşılaştırmaya dayanan karşılıklı bir ders kitabı analizini başlatmaları gerektiğini bildirerek, ulusal öğretmen derneklerinin ve belirli özel vakıfların ön çalışmalarından yararlanma yolu açılmıştır. Komite, 1932 yılında ders kitapları üzerine uluslararası görüş alışverişleri için bir model hazırlama kararı almıştır. Bu adımlar tarih öğretimi yoluyla ülkeler arası diyalogun gelişmesine olanak sağlamıştır. Bu gelişmeyi 1937 yılında 26 üye devletin Tarih Öğretimi bildirgesini imzalamaları takip etmiştir.

ve Avrupadaki sosyo-politik gelişmelere göre kronolojik olarak dört ana başlık altında gruplamak mümkündür.

1. Avrupa Tarihini Öğretmek

Avrupa Birliği 1992 yılında resmen kurulana kadar Avrupa Toplulukları iki kez genişleme kararı aldı.⁴ Böylece topluluk üyesi ülkelerin sayısı onikiye yükseldi.⁵ Yaklaşık kırk yıllık bu dönem tarih eğitimi açısından değerlendirildiğinde iki önemli husus açığa çıkıyor. Bunlardan ilki ders kitaplarının iyileştirilmesi hususu, diğeri okullarda tarih eğitiminin Avrupalılık bilincini yansıtacak şekilde hazırlanması konusudur zira karşımızda duran farklı bir Avrupadır. Dolayısıyla bu konudaki çalışmaların temkinli adımlarla ve programlı bir şekilde sürdürülmesi gerekmektedir. Radikal bir değişim söz konusu olamaz zira “büyük bir program değişikliğinin gerçekleşebilmesi politik iradeye, mevcut mevzuata, öğretmenlerin neyi nasıl öğreteceğini seçmekteki özgürlük derecesine ve program değişikliğini destekleyecek öğretim materyallerinin var olup olmadığına” bağlıdır (R. Stradling 2003a:7-16). Bir başka deyişle bu hususlarda radikal bir karar alınması gerek siyasi gerek toplumsal nedenlerden ötürü mümkün değildir. Burada esas amaçlanan savaş sonrası uluslararası anlayışı geliştirme gayesidir. Bu gaye zaman içinde yeni Avrupa kavramının geliştirilmesi yönüne doğru evrilmiştir.

Bu çerçevede UNESCO tarafından 1946 yılında hazırlanan “Looking at the World Through Textbooks” (Dünyaya Ders Kitapları Üzerinden Bakış) adlı rapor içerik açısından önemlidir.⁶ Zira ders kitapları en önemli eğitim girdilerinden biridir. Metinler bir ulusal kültüre ilişkin temel fikirleri yansıtır ve çoğu kez mücadelenin ve anlaşmazlığın alevlenme noktasını oluşturur. Ders kitapları sadece bilgi aktarmakla yetinmez aynı zamanda bir toplumun siyasi ve toplumsal normlarını da belleklere kazırlar (F. Pingel, 2003a:1). İlgili rapor ders kitaplarının karşılıklı anlayışı geliştirmeye yönelik olmadığını ortaya koymakta ve küresel bir tarih anlayışının gerekliliğine, toplumun kurallarına ve aynı zamanda başka insanlarla birlikte yaşamının normlarına vurgu yapmaktaydı.

1974 yılında UNESCO “Uluslararası Anlayış, İşbirliği ve Barış için Eğitim ile İnsan Haklarına ve Temel Özgürlüklere İlişkin Eğitim Konusunda Tavsiye Kararı”nı benimsedi. Bu kararda evrensel değerlerin altı çiziliyor, farklı halklar arasında karşılıklı bilgi ve anlayışı güçlendirecek çalışmalar yapılması tavsiye ediliyordu. Tavsiye Kararı, eğitim malzemeleri ve kaynakları açısından 1995 yılında güncellendi⁷. Ders kitaplarındaki ‘öteki’ye ilişkin olumsuz klişe ve çarpık görüşlerin ayıklanması hususu önemliydi zira ulus devletlerin ortaya çıkışıyla birlikte okul kitaplarının bir ulusu yüceltirken diğeri ulusu küçülttüğü, bir ulus ya da toplum içindeki egemen toplulukları yüceltirken azınlık sayılan toplulukları küçülten sapmalar içerdiği aşıkardı (F. Pingel, 2003a:2). Bu nedenle Karar metnine ders kitaplarında gerekli düzeltmelerin yapılması hususunda hükümler de eklendi. Bu çalışmalara ilave olarak okul müfredatlarının, ders kitaplarının ve diğeri eğitim malzemelerinin uluslararası bir boyutla geliştirilmesi, değerlendirilmesi ve düzeltilmesi amacıyla 1992 yılında George Eckert Enstitüsü bünyesinde ve UNESCO’nun sorumluluğu altında “Uluslararası Ders Kitabı Araştırmaları Ağı” kuruldu (F. Pingel, 2003a:12-15).

4 1973 yılında Topluluğun ilk genişleme kararı ile İngiltere, İrlanda ve Danimarka üyeliğe kabul edildi. İlk genişlemenin ardından 1981 yılında Yunanistan, 1986 yılında İspanya ve Portekiz topluluğa katıldılar.

5 Bu durum topluluk içinde ortak politikaların güçlendirilebilmesi ve yapısal formların uygulanabilmesi için yeni bir süreci beraberinde getirdi. Bu çerçevede ilk olarak üye ülkelere ile 1986 yılında Tek Avrupa Senedi imzalandı. Bu anlaşma Avrupa Birliği tek pazarını ve Avrupa Politik İş Birliğini resmen başlatıyor ve Roma Antlaşması’nda köklü değişiklikler yapıyordu. Anlaşmaya göre 1992 yılına kadar üye ülkeler arasında ortak pazardan tek pazara geçilecek, ticaret engellerinin tamamı kaldırılacak ve sermaye ile işgücünün serbest dolaşımı mümkün olacaktı. Bunlara ilave olarak sosyal ve çevre politikaları ile araştırma ve teknoloji gibi birçok alanda da ortaklığa gidilecekti. Bu bağlamda Tek Avrupa Senedi Avrupa bütünleşmesinde Roma Antlaşması’ndan sonra en önemli adım olarak kabul edilmektedir.

6 Belgenin orijinali için bkz. <http://unesdoc.unesco.org/images/0006/000630/063011eo.pdf> (Çevrimiçi) 21 Mart 2014.

7 UNESCO Girişim Bildirgesi ve Bütünleşik Çerçevesi, Paris, 1995. 28C-Karar 5.41. s.61.

UNESCO'nun faaliyetlerine paralel olarak 1953-58 yılları arasında Avrupa Konseyi tarafından uluslararası altı konferans düzenlendi. Konferanslarda Avrupa birleşmesi için tarihin bir propaganda aracı olarak kullanılmayacağı vurgusu yapılıyordu. Konferanslar kanalıyla taraflı ve önyargılı ifadelerin ders kitaplarından çıkartılması amaçlanıyordu. Farklı ülkelerden akademisyen ve eğitim uzmanlarının katıldığı bu konferanslarda fikir birliğine varmak oldukça güç olmuştu zira katılımcıların çoğu içinde yaşadıkları toplumu eleştirmek konusunda başarısız olmuşlardı.⁸ Bu süreci, 1972 yılında "Avrupa Tarih Ders Kitaplarında Din" ve 1979 yılında "1945'ten Günümüze Ortaöğretimde Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Öğretimi Kaynakları Konusunda Avrupa İşbirliği" başlıklarıyla ele alınan konferanslar takip etti. Konferansların geneli tarih öğretiminde Avrupa fikrinin sunumu, bugünü anlamada geçmişin bilmenin önemi, eleştirel bakış açısının geliştirilmesi ve ders kitaplarının politik görüşlerden arındırılması ana başlıklarını içermekteydi.

Ders kitapları içeriği bakımından yapılan tartışmalar tarih öğretiminin amaç ve hedeflerinin de sorgulanmasına neden oldu. 1960'lı yıllar Avrupada toplumsal değişimin ve dönüşümün hızla yaşandığı yıllara sahne oldu (Burke, 2013:17). 1960'lara kadar, ders kitaplarının ve tarih öğretiminin ana fonksiyonunun yurtseverliği aşılacak olduğu kabul ediliyordu. Öğrencilere eleştirel düşünme becerisi kazandırma yaklaşımı 60'lı yıllardan itibaren önem kazanmaya başladı. Bu bakış açısıyla Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 1983 yılında "The Promotion of an Awareness of Europe in Secondary Schools" (Ortaöğretimde Avrupa Bilincinin Teşviki) başlıklı tavsiye kararı yayınlandı.⁹ Tavsiye Kararı'nda önyargıyı ortadan kaldıran bir tarih öğretimi müfredatı önerilmekte ve Avrupa'nın tarihsel gelişimi içerisinde farklı ülkeler, dinler ve görüşler arasındaki olumlu etkileşimin öne çıkarılması yoluyla halklar arasında daha güçlü bir anlayış ve güven oluşturulmasına duyulan ihtiyaç dile getirilmekteydi.

Bu çerçevede Avrupa Konseyi tarafından 1965-83 yılları arasında uluslararası dört sempozyum düzenlendi.¹⁰ Konferanslar öncesi Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından "Civics & European Education" (Avrupa Yurttaşlık Eğitimi) Konsey Kararı benimsendi.¹¹ Bu karara göre Avrupa bilinci yaratmak üzere tüm sosyal bilimlerden yararlanılması ve ders kitapları ile eğitim kaynaklarının günün koşullarına göre yenilenmesi hedefleri kabul edilmişti. 1965 yılında Elsinor'da düzenlenen konferansın ana başlıklarını Avrupa ve dünya vatandaşlığı eğitimi için tarih öğretiminin bir temel olarak görülmesi, halkların, siyasi ekonomik ve sosyal hayata katılmaları yönünde bir kapasite yaratılması, tarihte kullanılan bilimsel metodların araştırılması, milli tarih anlatımı içinde Avrupa boyutuna yer verilmesi, görsel ve yazılı kaynakların seçimi ve kullanımını kriterlerinin belirlenmesi konuları oluşturmaktaydı. Bu başlıklara ilave olarak tarihin mümkün olduğunca Avrupa bakış açısıyla oluşturulması gerektiğinin altı çizilmiş, bazı elementlerin Avrupa tarihinde ortak olduğu ve tüm Avrupa tarihinin bu unsurlar tarafından oluşturulduğu dile getirilmiştir. Bu bağlamda okullarda okutulması üzere bu bakış açısını içeren tematik bir liste de hazırlanmıştır.

1970'lerin ikinci yarısından itibaren üye ülke milli eğitim bakanlarının liselerde disiplinlerarası çalışmaları programlarına almaları nedeniyle tarih alanına yönelik projelerde bir azalma gözlenmiştir. Bu dönemde Avrupa Konseyi sadece, sosyal bilimler ve doğa bilimleri başlığı altında müfredata alınan derslerin içeriği ve işlenişine yönelik araştırma faaliyetlerinde bulunmuştur. Bu dönem Avrupa bütünleşme tarihi açısından da durgun bir dönem olarak değerlendirilmektedir. Zira 1970'li yıllarda entergrasyon bünyesinde bir derinleşme kaydedilememiştir.

Okullarda tarih derslerinin okutulması ve önemine ilişkin Avrupa Konseyi faaliyetleri 1980'lerin başında yeniden başlatılmıştır. Bu dönemde hazırlanan projeler Avrupa boyutu ve insan

8 Konferans özetleri için bkz. Against Bias & Prejudice, CC-ED/HIST (95) 3 rev s.13-33.

9 Tavsiye Kararı'nda belirtilen amaç ve hedefler için bkz: [www.coe.int/t/dg4/education/historyteaching/Source/Results/AdoptedTexts/Rec\(83\)4_en.pdf](http://www.coe.int/t/dg4/education/historyteaching/Source/Results/AdoptedTexts/Rec(83)4_en.pdf) (çevrimiçi) 13 Eylül 2010

10 Konferans özetleri için bakınız: Against Bias & Prejudice, CC-ED/HIST (95) 3 rev. s.33-67.

11 Konsey Kararı'nda belirtilen amaçlar için bakınız: [www.coe.int/t/dg4/education/historyteaching/Source/Results/AdoptedTexts/Resolution\(64\)11_en.pdf](http://www.coe.int/t/dg4/education/historyteaching/Source/Results/AdoptedTexts/Resolution(64)11_en.pdf) (çevrimiçi) 1 Eylül 2010

hakları ana başlıklarını içermektedir. Takip eden yıllarda tarihin ve tarih öğretiminin önemi Bakanlar Komitesi’nin yayınladığı tavsiye kararlarında vurgulanmıştır.¹² Bu alandaki çalışmalarını desteklemek üzere tarih öğretmenlerinin katılımına yönelik 30’dan fazla mesleki eğitim seminer programları düzenlenmiştir. Seminer programları, okullarda tarih öğretimi metodolojisi, içeriği, sorunları ve çözüm önerileri kapsamında hazırlanmıştır. 1980’lerin sonu Avrupa’nın siyasi yapısını baştan aşağı değiştiren olaylara sahne olmuş, süreç tarih eğitimi projelerinin yeni Avrupa kavramının geliştirilmesi yönüne evrilmesine neden olmuştur.

2. Yeni Avrupa Kavramını Geliştirmek

Avrupa bütünleşme tarihi akışında Berlin Duvarı’nın yıkılması, iki Almanya’nın birleşmesi, Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin Sovyet denetiminden kurtulmaları ve demokratikleşmeleri ile Sovyetler Birliği’nin çözülmesi 1990’lı yıllara damgasını vurdu. Bu olayların yarattığı konjonktür, sosyal ve politik alanlarda ‘Yeni Avrupa’ kavramının geliştirilmesine yönelik çalışmalara neden oldu. Avrupa Bütünleşme tarihi açısından son derece önemli bir diğer olay da Aralık 1991 yılında Maastricht Zirvesi’nde kararlaştırılan ve Şubat 1992 yılında imzalanan antlaşmayla mümkün oldu. Bu anlaşma ile Avrupa Birliği resmen kuruldu. Böylece üye devletler politik, askeri ve ekonomik bağlarını resmi olarak güçlendirdiler. Anlaşmayı takip eden birkaç yıl yeni bir genişleme kararını gündeme getirdi. 1995 yılında Avusturya, İsveç ve Finlandiya’nın da birliğe katılımıyla AB kuzeye doğru genişleyerek üye sayısını 15’e yükseltmiştir. Böylece AB, 2000’li yıllara girerken ekonomi alanında tek pazara ve para birimine sahip, siyasi alanda işbirliğine açık ulus-üstü bir birlik haline geldi.

Bu bağlamda karşımızda tanımı ve izahı gereken yeni bir Avrupa duruyordu. Avrupa, Doğu Blokunun çöküşüne kadar bir fikir ve kavram olarak ‘Batı Avrupa’ anlayışına dayanan bir tanım olarak karşımıza çıkmaktaydı. Coğrafi açıdan Asya kıtasının bir eklentisi olarak tanımlanan Avrupa için siyasi açıdan batılı demokratik devletleri kapsayan bir tanımlama yapılmaktaydı Yeni Avrupa ne Charlemagne İmparatorluğu ne de hristiyanlık sınırları çerçevesinde tanımlanabilirdi. Yeni Avrupa, Avrupa’ya özgü ortak yanların, zihniyetlerin ve yaşam biçimlerinin incelenmesiyle özellikle gençler için günlük hayatta anlamlı ve olumlu rol taşıyan bir kavram olarak tanımlanabilirdi. Bu yolla iktisadi politikanın ve siyasetin ötesine geçen bir kavram geliştirilmesine çalışılıyordu (F. Pingel, 2003b:109-114).

Bu konudaki çalışmaların ilki Avrupa Konseyi tarafından, Georg Eckert Enstitüsü işbirliği ile 1990 yılında Almanya’da gerçekleştirildi. “Ders Kitapları Analizinde Tarih ve Sosyal Araştırma Metodolojileri” başlığı altında gerçekleştirilen bu çalıştay;

- 1991 yılında Belçika’da düzenlenen “Yeni Avrupa’da Tarih Öğretimi”
- 1993 yılında Hollanda’da düzenlenen “1815’ten Bugüne Değişen Sınırlar Özelinde Tarih Öğretimi”
- 1994 yılında Yunanistan’da düzenlenen “Tarih Öğretimi ve Avrupa Bilinci”
- 1994 yılında Bulgaristan’da düzenlenen “Avrupa’da Tarih, Demokratik Değerler ve Hoşgörü” başlıklı sempozyumlar takip etti.

Belçika’da düzenlenen sempozyuma Avrupa ülkelerinin tümünden delegeler katılmıştı. Bu bağlamda sempozyum bir ilk olma özelliği taşıyordu. Sempozyum, tarih öğretimi ve tarih öğretiminin manipüle edilmesi konularının tartışılmasına zemin hazırladı. Sempozyum sonucunda tarih öğretiminde kültürlerarası yaklaşım, milliyetçilik ve kimlik konularının ele alınacağı akademik bir zemin oluşturulmasına ve 1965 yılında Elsinor’da düzenlenen konferansta oluşturulan tarih eğitimi tematik listesine yeni başlıkların ilave edilmesine karar verildi.¹³ Bu yeni liste ile iktisadi politikanın ve siyasetin ötesine geçilmesi amaçlanmıştır. Nitekim 1990’lı yıllarda düzenlenen konferans ve seminerlerin içeriğinde büyük oranda ‘öteki’ ve ‘çatışma’ kavramları yer

12 Örneğin; 1980 tarihli 743 nolu Komisyon Kararı: “Dirilen Faşist Propaganda ve Irkçı Yönleri ile Mücadele”; 1983 tarihli 13 nolu Tasiye Kararı: “Gençleri Hayata Hazırlamada Okulların Önemi”

13 Yeni Avrupa’da Tarih Öğretimi Sempozyumu, Brugge, Belçika, 9-13 Aralık 1991.

almış, tarih öğretimi konusunda yapılacak tüm çalışmalarda Avrupa boyutunun geliştirilmesine odaklanılmıştır.

Bu bağlamdaki ilk proje Avrupa Konseyi'nden geldi. “Yirminci Yüzyılda Avrupa Tarihini Öğrenmek ve Öğretmek” Projesi, Avrupa Eğitim Bakanları'nın talimatı ile orta dereceli okullar için yenilikçi öğretim kaynakları geliştirmek ve tarihi olaylara yaklaşırken rakamları, tarihleri ve savaşları öğretmekten ziyade öğretmen ve öğrencilerin tarihçi bakış açısıyla sorgulama ve değerlendirme becerilerini geliştirmek amacıyla 1997 yılında başlatıldı.

Proje ile amaçlanan öğrencilerin geçmiş ile bugün arasında bağlantı kurabilmelerine yönelik öğretim materyalleri geliştirilmesiydi. Bu kapsamda XX. yüzyılı şekillendiren etkenler, olaylar, hareketler ve Avrupa'nın günümüzde karşı karşıya olduğu çatışma ve zorluklar değerlendirmeye alınmıştır. Temel amaç geçmişte yaşanan bu vakaların tarihsel köklerinin anlaşılması ve öğrencilerin gelecekte yaşamak istedikleri Avrupa'yı tasavvur edebilmeleri yönündeydi. Bu çerçevede hazırlanan öğretim materyalleri ile tarihsel bilgi ve yorumların kavranmasına yönelik beceriler geliştirilmesi amaçlanmıştır. Hazırlanan materyallerin içeriğinde öğrencilerin tarih yorumlarında taraflı bilgi, önyargı ve hataları ayırt edebilmelerine yönelik örnek ve öneriler de sunulmuştur.

Disiplinlerarası ve Avrupalı bir yaklaşım benimseyen projede sosyal, bilimsel, kültürel ve sözlü tarih bakışının önemine de vurgu yapılmıştır. Benzer şekilde, proje yeni teknolojilerden sinemaya, kadın tarihinden arşiv ve müzelere kadar geniş bir yelpazede konu ve kaynak kullanarak tarih öğretmeyi desteklemiş ve insanlığa karşı suçları önlemede hayati bir önem atfettiği ‘remembrance’ (anma) konseptini geliştirmiştir.

Projenin ana çıktısı olarak tarih öğretmenleri için “XX. Yüzyılda Avrupa Tarihini Öğrenmek ve Öğretmek” isimli bir el kitabı tasarlanmıştır.¹⁴ Bu kitapta geniş bir konu setine yönelik kapsamlı öğretim materyalleri bulunmaktadır. XX. yüzyıl tarih öğretimi üzerine hazırlanan bu kapsamlı el kitabı, konulara Avrupa perspektifi ile yaklaşmanın temellerini atarak öğrencileri farklı ve genel kabul görmeyen görüşleri de çoklu bakış açısı ile incelemeleri konusunda cesaretlendirmektedir. Bununla birlikte öğrencilerin tarihsel kaynakları araştırma ve değerlendirme becerilerinin geliştirilmesi için medya ve yeni teknolojilerin kullanımı önerilmektedir. Dr. Robert Stradling¹⁵ tarafından hazırlanan kitapta hassas ve tartışmalı konuların öğretimine yönelik öneriler de bulunmaktadır.

El kitabına ek olarak basılı yayın veya rapor gibi tarih öğretim materyalleri de paket içerisinde yer almaktadır. Bu materyaller arasında tarih müfredatına şimdiye kadar hiç alınmamış cinsiyetler arası dengeyi tarihsel perspektif ile kurmayı amaçlayan “kadın tarihi” ile birey ve grup göçlerinin arkasındaki nedenleri ortaya çıkaran “nüfus akımı” gibi çalışmalar da bulunmaktadır. Tek kaynaktan beslenen tarihsel çalışmalara şüphe ile yaklaşılması ihtiyacından yola çıkan proje, XX. yüzyıl tarihini çalışırken radyo, televizyon, sinema, görseller gibi çeşitli yeni medya araçlarını kullanmayı da yeni bir olgu olarak ele almaktadır. Bu bağlamda tarih öğretiminde kaynak kullanımı, tarihin yanlış kullanımı, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı, sinema gibi ana başlıklar proje kapsamında detaylandırılmıştır.

Proje kapsamında karşılaştırmalı araştırmalara ve simülasyonlara da yer verilmiştir. Yapılan karşılaştırmalı araştırmalarda sırasıyla “geçtiğimiz on yıllarda orta dereceli okullarda Avrupa'nın nasıl anlatıldığı” ve “çeşitli Avrupa ülkelerinde tarih öğretmenlerinin ilk eğitiminde kullanılan yapılar” konularına değinilmiştir. Proje kapsamında 1919 Barış Konferansı ve Versailles Antlaşması da simüle edilerek tekrar canlandırılmıştır.

14 Kitabın İngilizce versiyonuna [http:// www. coe. int /t/dg4/ education/ Source/ Projects/ Documents Twenty Century/Handbook_en.pdf](http://www.coe.int/t/dg4/education/Source/Projects/Documents/TwentyCentury/Handbook_en.pdf) adresinden erişilmektedir.

15 Dr. Robert Stradling Edinburg Üniversitesi öğretim üyesi ve Avrupa Konseyi tarih danışmanıdır.

Proje, 2001 yılında Bonn'da düzenlenen "The 20th century: An interplay of Views" (20. Yüzyıl: Karşılıklı Etkileşim) başlıklı konferans ile sonlandırılmıştır. Avrupa'nın önde gelen tarihçi ve yazarlarını bir araya getiren bu konferansta, tarih öğretimi konusunda hazırlanan öğretim materyallerinin sunumu ve değerlendirilmesi gerçekleştirilmiştir. Konuşmacılar, kimlik oluşturma-da tarih yorumunun ve hafızanın rolü, ikinci dünya savaşındaki rollerle yüzleşme, ön yargı ve efsanelerin tarih üzerinde devam eden etkisi, ideolojiden etkilenen tarihi güncellenmenin önemi ve Avrupa halkları arasında saygı ve toleransı artırmada tarihin rolü gibi konulara değinmişlerdir. Konuşmacılar, Avrupa'nın insan hakları ve demokrasi alanlarında ilerleyebilmesi için geçmişe bakmanın ve geçmişle yüzleşmenin gerekliliğine ve önemine vurgu yapmışlardır. Konferans sunumları Avrupa Konseyi tarafından 2002 yılında aynı isimle kitap haline getirilmiştir.¹⁶

Bonn'da düzenlenen konferansta üzerinde durulan bir diğer konu da orta dereceli okullarda yakın tarih öğretiminin içeriği ve önemi üzerinedir. Siyasi aktörler tarafından da kullanılan XX. yüzyıl Avrupa'sını oluşturan olayların, hareketlerin ve dengelerin gençler tarafından anlaşılmasını sağlamak üzere kaynak oluşturulması ve yeni projeler geliştirilmesi tavsiye edilmektedir. Böylece hassas ve tartışmalı konular ile bu süreçte karşılaşılabilecek diğer güçlüklerle mücadele edebilmek mümkün olabilecektir.

Yukarıda anılan programlar çerçevesinde amaçlanan aktif, sorumlu ve demokratik vatandaş profilinin öne çıkarılmasıdır. Sunumlar, farklı kültürlere sahip gruplar arasında kültürel çeşitliliği, karşılıklı anlayışı ve saygıyı teşvik etmek ve sosyal bağlılık ile demokratik güvenliği tesis etmek üzere hazırlanmıştır. Böylece eğitim politikalarıyla ilgili tartışma ortamının geliştirilebilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda Avrupa tarihinin öğretimini teşvik etmek üzere eğitimin gelecekteki rolü ve amaçları genel çerçevede demokratik, barışçıl, hoşgörülü, şefkatli ve dinamik Avrupa'nın inşa edilmesi olarak belirlenmiştir.

Yirminci Yüzyılda Avrupa Tarihini Öğrenmek ve Öğretmek Projesi, Avrupa Konseyi'nin XXI. yüzyıl Avrupa'sında tarih öğretimi ile ilgili Rec (2001)15 No'lu Tavsiye Kararı'nı yayınlamasına da vesile olmuştur.¹⁷ Onüç farklı dilde yayınlanan karar metni, kendi alanında metodolojiler geliştiren, demokratik ve çoğulcu bir Avrupa'da tarih öğretiminin amaçlarını belirleyen ilk ve tek Avrupalı enstrüman olma özelliğine sahiptir. Tavsiye Kararı, ülkemiz de dahil olmak üzere pek çok Avrupa ülkesi Eğitim Bakanlıklarınca kabul edilmiştir.

Esasında simgesel bir doküman olan Tavsiye Kararı, tarih öğretiminin amaçlarını, müfredat ve içeriğini Avrupa boyutunda ele alması açısından önem taşımaktadır. Tarihin hatalı kullanımına ve Avrupa Konseyi değerleriyle uyumsuz olan "biz" ve "öteki" ayrımına dayalı tarih yorumlarına karşı çıkan karar metni aynı zamanda hizmet içi öğretmen eğitimi ile yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı konusunda da tavsiyeler içermektedir. Belgenin, hukukun üstünlüğü, temel insan hakları ve demokrasiye saygılı vatandaşlar yetiştirme noktasında net bir şekilde konumlandırıldığı görülmektedir.

Yukarıda ifade edildiği üzere mezkur projeler ile tarih derslerinde öğrencilere farklı bir bakış açısı kazandırılması hedeflenmişti. Bu bağlamda, müfredat içerikleri sadece savaşlardan, süper güçlerden, siyaset ya da ekonomi temelli ilişkilerden teşekkül olmayacaktı. Konunun uzmanları, sıradan insanların yaşamlarında meydana gelen değişikliklerden ve bu değişikliklerin ortaya çıkmasını sağlayan bilimsel, teknolojik, kentsel, toplumsal, kitlesel ve bireysel unsurların müfredat programlarına alınması gerektiği konusunda hemfikirlerdi. Bu yolla hoşgörü, farklılıklara saygı, açıkfikirlilik ile yargı, görüş ve sonuçları rasyonel kanıtlara dayandırma gereğine inanç gibi olumlu tutum ve değerler kazandırılması öngörülmekteydi.

16 Kitabın İngilizce versiyonuna http://www.coe.int/t/dg4/education/historyteaching/Source/Projects/Documents/20thCentury/Interplay_en.pdf adresinden erişilmektedir.

17 Belgenin Türkçe versiyonuna [http://www.coe.int/t/dg4/education/historyteaching/Source/Results/AdoptedTexts/Rec\(2001\)15_tu.pdf](http://www.coe.int/t/dg4/education/historyteaching/Source/Results/AdoptedTexts/Rec(2001)15_tu.pdf) adresinden erişilmektedir.

Buradan hareketle 1990'lı yıllarda Avrupa'da tarih eğitimi alanında bir inovasyon yapılması söz konusu olmuştur diyebiliriz. Özellikle 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Anlaşması bu konudaki girişimlerin önünü açtı. Bu anlaşma ile eğitimde (ve tarih eğitiminde) Avrupa boyutunun geliştirilmesi kararlaştırıldı.

3. Avrupa Boyutunu Geliştirmek

AB bütünleşme tarihindeki en büyük genişleme dalgası 2000'li yıllarda gerçekleşti. Böylece AB, 28 üye devletten oluşan uluslarüstü bir güç konumuna erişti.¹⁸ Ancak birliğin sınırlarının bu denli genişlemesi beraberinde yapısal ve sosyo-kültürel sorunları da beraberinde getirmişti. Bu sorunların en başında yurttaşların, özellikle gençlerin birliğe yakınlaştırılması hususu, AB projesinin sürdürülebilirliği açısından önem taşımaktaydı. Bu dönemde Avrupa genişleme sürecine paralel olarak Avrupa Konseyi tarafından Avrupa boyutunu geliştirmek üzere iki önemli proje geliştirildi.

Bu projelerin ilki "Tarih Öğretiminde Avrupa Boyutu" projesi, Avrupa Konseyi'nin XXI. Yüzyıl Avrupa'sında Tarih Öğretimi ile İlgili Rec (2001)15 No'lu Tavsiye Kararı üzere özellikle çoklu bakış açısının geliştirilmesi üzere 2002 yılında geliştirilmiştir. Proje ile tarih öğretiminde Avrupa boyutuna vurgu yapılarak ulusal yaklaşımların zenginleştirilmesi amaçlanmıştır. Proje kapsamında, Avrupa yakın tarihindeki beş önemli olay belirlenmiş, bu olaylar Avrupa boyutunda çokyönlülük yaklaşımı ile analiz edilmeye çalışılmıştır.

Proje kapsamında belirlenen ve Avrupalı bilincinin oluşmasına katkı sağlayan yakın Avrupa tarihinin beş önemli olayı için "1848 yılı" başlangıç olarak alınmıştır. Bu tarih Avrupa'da devrimler yılı veya yeni bir dönemin başlangıcı şeklinde anıldığı için önem taşımaktadır. "1912 - 1913 Balkan Savaşları" ve arkasından "Birinci Dünya Savaşı ve barış arayışı süreci" Avrupa tarihi açısından önemli dönüm noktalarıdır. Ulus devletlerin yerini yavaş yavaş ittifaklara bıraktığı "İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş Dönemi" Avrupa tarihinde diğer kırılma noktalarıdır. Nihayet "Sovyet rejiminin Doğu Avrupa'da çökmesi ve Doğu Bloku'nun sona ermesi" Avrupa boyutunda adımlar atılması yönünde çalışmaların arttırılmasına vesile olmuştur.¹⁹

Proje çerçevesinde orta öğretim öğrencileri ve tarih öğretiminde çoklu bakış açısı kullanmak isteyen öğretmenler ve eğitimciler için bir kitap yayınlanmış²⁰ ve çeşitli eğitim materyalleri geliştirilmiştir. Bu materyallerden biri de onsekiz farklı dilde yayınlanan "Multiperspectivity in History Teaching: a Guide for Teachers" (Tarih Öğretiminde Çok Yönlülük: Öğretmenler İçin Kılavuz) başlığı ile yayınlanan bir rehberdir.²¹ Rehber, proje kapsamında düzenlenen konferans ve seminerlere katılan Doğu Avrupa ülkelerinden gelen tarih öğretmenleri ve eğitimcilerin talepleri ve ihtiyaçları üzere hazırlanmıştır.

Eğitim Komitesi tarafından belirlenen çerçeveyi temel alan rehber, tüm kıta genelinde gerçekleşmesi veya tümü olmasa da Avrupa'nın çoğunluğunu etkilemesi açısından "Avrupalı" olan olay, konu, tema ve gelişmelere odaklanmaktadır. Hazırlanan bu rehber vasıtası ile öğretmen ve öğrencilerin önemli olay, çatışma ve gelişmeleri çoklu bakış açısı ile inceleyebilmeleri amaçlanmıştır. Böylece, gençlerin hem tarih bilgisi hem de tarihsel anlayış ve eleştirel becerilerinin geliştirilmesine imkan verilmiştir.

31 Ekim 2001 tarihli 771. Bakan Vekilleri toplantısında Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilen XXI. Yüzyıl Avrupa'sında Tarih Öğretimi İle İlgili Tavsiye Kararı'nda 19 Aralık 1954 tarihinde Paris'te imzalanan ve imzalayan devletleri, diğer akit tarafların tarih ve uygarlığını

18 Çek Cumhuriyeti, Estonya, GKRY, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya 2004'te; Romanya ve Bulgaristan 2007'de; Hırvatistan 2013'de birliğe kabul edilmiştir.

19 Avrupa tarihinin önemli olayları belirlemede başlangıç tarihleri 1789, 1815 ve 1848; bitiş tarihleri 1968, 1989, 1991 yılları arası olarak belirlenmiş, bu proje için 1848 – 1989 arası dönem baz alınmıştır.

20 İng: "Crossroads of European Histories - Multiple Outlooks on Five Key Moments in The History Of Europe".

21 Rehberin Türkçe versiyonuna <http://www.coe.int/t/dg4/education/historyteaching/Source/Notions/Multiperspectivity/MultiperspectivityTurkish.pdf> adresinden erişilmektedir.

araştırmaya teşvik eden ve diğer akit tarafların topraklarında da bu tür araştırmaları destekleyen Avrupa Kültürel Sözleşmesi dikkate alınmış; Avrupa Konseyi devlet ve hükümet başkanlarının Avrupa Konseyi'ni, XXI. yüzyılın getireceği problemlerle başedebilir hale getirme dilekleri ile önyargıyı ortadan kaldıran bir tarih öğretimi müfredatı ve Avrupa'nın tarihsel gelişimi içerisinde farklı ülkeler, dinler ve görüşler arasındaki olumlu etkileşimin öne çıkarılması yoluyla halklar arasında daha güçlü bir anlayış ve güven oluşturulmasına duyulan ihtiyaç dile getirilmiştir. Karar metninde ayrıca yarının Avrupasının sorunlarının eğitimsel ve kültürel boyutları da vurgulanmıştır.

Avrupa Konseyi'nin kültürlerarası diyalog alanındaki gayretinin bir sonucu olarak 2006 yılında geliştirdiği bir diğer proje "Tarih Öğretiminde Öteki İmajı" Projesidir.²² Bu proje ile Konsey tarafından kültürler ve inançlar arası diyalog geliştirilmesi, tarih öğretmenlerinin eğitilmesi ve tarih öğrenimi alanında çalışanların desteklenmesi amaçlanmıştır. Zira çokkültürlü bir toplumda tarih öğretiminin ve özellikle Avrupa'da 'Müslüman' imajının doğurduğu sorunlar oldukça karışık görülmektedir. Bu nedenle yerel, ulusal veya uluslararası seviye ayrımı yapmadan kullanılan terim ve konseptler netleştirilmeli, birbiriyle bağlantılı olan tüm sosyal, ekonomik ve siyasi bağlamlar dikkate alınmalıdır. Problemleri basite indirgemeye çalışmak ulaşılmaması arzu edilen amaçların tam aksi yönde istenmeyen ve beklenmeyen sonuçların doğmasına yol açabilir.

Bu çerçevede başlatılan proje ile gerçek ve özgün bir diyalog, saygı, açık fikirlilik ve farklı görüş, duruş ve duyguları kültür ve medeniyetlerin gerektirdiği eşitlik temelinde dikkate alabilme yeteneği geliştirilmesi yönünde adımlar atılmasına vesile olmuştur. Bunu sağlamak üzere tüm paydaşların bir dizi ortak prensibi paylaşması söz konusu olmuştur. Bu prensipler hoşgörü, diğerlerine saygı, insan haklarının korunması ve çoğulcu demokrasi eksenli diyalog ortamı yaratılması olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda hazırlanan tüm etkinlik, proje, program ve önlemler uzun vadeli bir bakış açısı ile ele alınmıştır. Kalıpların kırılarak öteki algısının yeniden inşa edilmesi yavaş, zahmetli, çatışma ve gerilimler içeren doğrusal olmayan bir süreç olarak tanımlanmıştır.

Proje kapsamında İslam dünyası ve Avrupa arasındaki ilişkilere önyargılardan arınmış farklı algı, görüş ve duruşları dikkate alan çoklu bakış açısı temelinde yaklaşılmıştır. Çoklu bakış açısının yerleştirilmesi tarih öğretmenleri, okul ders kitabı yazarları, kitle iletişim program tasarımcıları, sosyal ve kültürel etkinlik liderleri ve gazeteciler gibi bu sürece dahil olan tüm paydaşların katılımı ile mümkün olacaktır. Bu doğrultuda, "farklı imgeler, ortak kaderler", "küreselleşme kapsamında biz ve öteki" ve "çatışma hallerinde öteki" başlıkları altında üç tematik çalışma alanı belirlenmiştir.²³ Bu tematik alanlar çerçevesinde yapılandırılan proje 2006 – 2009 tarihleri arasında sürdürülmüş, 2008 yılında kültürel çeşitliliğin iyi yönetimine ilişkin olarak uzun vadeli bir strateji içeren temel eser niteliğinde Beyaz Kitap²⁴ yayınlanmıştır. 2010 yılında projenin kapanış konferansı yapılarak bu projenin devamı niteliğinde "Sınırlarla Ayrılmamış Bir Avrupa için Ortak Tarih Projesi" adı ile yeni bir projeye başlanacağı duyurusu yapılmıştır.

Yukarıda anılan tematik alanlar çerçevesinde geliştirilen seminerlerin ilki "Avrupa'da İslam Dünyası İmajı"²⁵ başlığı çerçevesinde 2006 yılında, ikincisi "Tarihin Çeşitliliği ve Çeşitliliğin Tarihi"²⁶ başlığı altında 2007 yılında Strasbourg'da organize edilmiştir. Aynı yıl düzenlenen "Tarih Öğretiminde Kültürel Çeşitliliği Anlamak ve Deneyimlemek"²⁷ başlıklı sempozyumda kültürlerarası diyalogun teşvik edilmesi için nasıl bir tarih öğretimi nazarı itibara alınmalı sorusuna

22 "Kültürlerarası Diyalog için Beyaz Kitap" taslak çalışmaları da bu döneme rastlar.

23 Başlıkların İngilizcesi: i) "Multiple images, shared destinies? – Learning about history in a multicultural society"; ii) "Images of others and ourselves in the context of globalisation"; and iii) "The image of the other in conflict situations: learning different histories as a means of rebuilding trust".

24 İng: "White Book". Kitabın Türkçe versiyonuna http://www.coe.int/t/dg4/intercultural/Source/Pub_White_Paper/WhitePaper_ID_Turkish.pdf linkinden erişilmektedir.

25 İng: "Contact and interaction: the image of the Muslim world in history learning in Europe"

26 İng: "Teaching and learning the diversity of histories and the history of diversity"

27 İng: "Learning history to understand and experience cultural diversity today"

cevap aranmıştır.²⁸ 2007 yılına kadar yapılan bu ve benzer çalışmalar Avrupa Birliği tarafından, “İrkçilik ve Yabancı Düşmanlığı ile Mücadele Konulu Çerçeve Kararı” alınmasına da vesile olmuştur.²⁹

Proje kapsamında düzenlenen ikinci sempozyum “Küreselleşme ve Öteki İmgesi: Avrupa’da Tarih Öğretiminde Yeni Perspektifler” başlığı altında 1 Aralık 2008 tarihinde İstanbul’da gerçekleştirilmiştir. Yıldız Sarayı’nda düzenlenen sempozyumda, küreselleşmenin Avrupa’da tarih öğretimi üzerindeki etkileri ve bu etkinin tarih eğitimi camiasına yansımaları konu edilmiştir. Sempozyumda ayrıca “Eşit Bireyler Olarak Onurlu Bir Biçimde Birarada Yaşamak” sloganı ile hazırlanan ve bu sempozyumun düzenlenmesine öncülük eden ‘Beyaz Kitap’ın detaylı bir sunumu da yapılmıştır.

Proje kapsamında organize edilen sempozyumların sonuncusu “Çatışma Sonrası Öteki İmgesi: Güven İnşası için Farklı Dönem ve Süreçleri Öğrenmek” başlığı altında 12 Ekim 2009 tarihinde Atina’da gerçekleştirilmiştir. Sempozyumda, tarih eğitiminin ve eğitimcisinin rolü ve bu konuda geliştirilmesi gereken stratejiler tartışılmıştır. Proje süresince, Avrupa Konseyi tarafından, 2006 yılında “Bilgi İletişim Teknolojileri ve Gençlik: Yerel Demokrasi İçin Yeni Fırsatlar”³⁰ başlıklı 207 No’lu çözüm kararı ile “Kuzey Kafkasya’daki Kültürel Farklılıklar”³¹ başlıklı 1751 No’lu tavsiye kararı yayınlanmıştır. Konsey bir sonraki yıl “Devlet, Din, Laiklik ve İnsan Hakları”³² başlıklı 1804 No’lu tavsiye kararını yayınlamıştır.

Konsey’in 2009 yılında yayınladığı “Çatışma ve Çatışma Sonrası Bölgelerde Tarih Öğretimi”³³ başlıklı 1880 No’lu tavsiye kararı bu makale çerçevesinde ele alınan başlıklar açısından önem taşımaktadır. Zira bu tavsiye kararında Konsey tarafından ilk kez “tarih öğretimi alanında Avrupa Birliği ile işbirliğinin geliştirilmesi ve AB’nin bu alandaki çalışmalar için bütçe ayırması” tavsiyesi dile getirilmiştir³⁴. (Rec1880-2009; M:22.4) Proje kapanış toplantısında kültürlerarası diyaloglarda tarih disiplinine yapılan göndermelerin önemine dikkat çekilmiş ve genelde siyasi tartışmalarda tarihsel konulara ilginin giderek arttığı göz önünde tutularak kültürel çeşitliliğe sahip süratle ve sürekli değişen toplumlarda “eşitler olarak birlikte onurla yaşama” durumunun geliştirilmesinde, bilgi ve başkalarına saygı ile desteklenen bir tarih öğretiminin belirleyici olduğu tespit edilmiştir. Süreç bu alandaki çalışmaların ortak tarih anlayışına doğru evrildiğine işaret etmektedir.

4. Ortak Tarih Oluşturmak

Avrupa, Doğu blokunun çöküşüne kadar bir fikir ve kavram olarak ‘Batı Avrupa’ anlayışına göre tanımlanıyordu. Bu anlayış Kutsal Roma İmparatorluğu ile Hristiyanlık dinini merkeze almaktaydı. Avrupa Birliği’ndeki son genişleme dalgası Avrupa’yı tanımlayan bu unsurların değişmesine neden oldu. Yeni Avrupa, coğrafi ve siyasi tanımların dışında entelektüel bir kavram olarak karşımıza çıkıyordu.³⁵ Yeni Avrupa’nın oluşturulabilmesi özeleştiriyeye dayalı, özgürlük,

28 Detaylı bilgi için bkz. S.11-18. http://www.coe.int/t/dg4/education/historyteaching/Source/Projects/DocumentsImage/RAPJMLECLERCQSymposiumOct2007_en.pdf

29 “İrkçilik ve Yabancı Düşmanlığı ile Mücadele” konulu 2008/913/JHA sayılı Çerçeve Kararı (Ç.K.) 28 Kasım 2008 tarihinde kabul edilmiştir.

30 İng: Young People and New Information And Communication Technologies: A New Opportunity For Local Democracy (Res 207 - 2006)

31 İng: Cultural diversity of the North Caucasus (Rec1751 - 2006)

32 İng: State, religion, secularity and human rights (Rec 1804 - 2007)

33 İng: History teaching in conflict and post-conflict areas (Rec1880 - 2009)

34 İng: 22.4. The Assembly recommends that the Committee of Ministers:enhance co-operation with the European Union within the framework of joint programmes and projects in the area of history teaching and make the best possible use of European Union funds where appropriate.

35 Avrupa tanımlamasında entelektüel kavramı Eric Hobsbawm tarafından kullanılmıştır. Coğrafi anlamı haricinde Avrupa denildiğinde akla ilk gelen birlik Avrupasıdır. Aslında nevi şahsına münhasır (sui generis) ulusüstü bir örgüt olan Avrupa Birliği, ulus devletlerin egemenliklerinin bir kısmını AB’ye devretmeleri ile kurulmuştur. AB, kendi egemen haklarına ve hukuk düzenine sahiptir. Birliği oluşturan üye devletler ve vatandaşlar bu hukuk düzenine tâbidir. AB hukuku üye ülkelerin ulusal hukukları karşısında üstündür. Üye ülkelerin bağımsızlıklarını, millî menfaatlerini veya herhangi bir konuyu bahane ederek ortak kuralları tanımama hakları yoktur. AB’nin gücü ve yetkisi, kendi yetki alanına

barış, hukuk, refah, çeşitlilik ve dayanışma temelleri üzerine kurulu ortak bir Avrupa vizyonu geliştirilmesi şartına bağlıydı. Ortak bir vizyon geliştirilmesinin en etkili yolu ortak bir tarih söylemi oluşturabilmekten geçiyordu.

Bu çerçevede Avrupa Konseyi tarafından 2010 yılında kültürlerarası diyalogun ön koşullarının sağlam temellere dayanması için gerekli olan ortak değerlerin ve referansların yaygınlaştırılması üzere “Sınırlarla Ayrılmamış Bir Avrupa için Ortak Tarih Projesi” geliştirildi. Proje ile ‘birlikte yaşama’ sürecinin öğrenimi ve kültürel gelişime katkıda bulunacak reformların gerçekleştirilmesi yönünde çalışmalar yapılması amaçlandı. Bu proje ile ulusal kültür ve tarihin Avrupa bağlamında, Avrupa kültür ve tarihinin de dünya bağlamında konumlandırılması esas alınmıştır. Böylece açık ve verimli bir kültürlerarası diyalog için gerekli olan bilgi ve becerilerin geliştirilmesi mümkün olacaktı.³⁶

Proje kapsamında Avrupalı devletlerin ortak tarihsel mirası, halklar arası uzlaşma süreçleri ve edinilen bilgilerin yaygınlaştırılması konuları çalışma alanları olarak belirlendi. Bu bağlamda 1954’te Paris’te imzalanan Avrupa Kültür Sözleşmesiyle, sözleşmeye taraf devletlerin dillerinin, tarihlerinin ve medeniyetlerinin ve tarafların ortak medeniyetlerinin daha çok incelenmesinin amaçlandığına ve 2008’de Avrupa Konseyi tarafından benimsenen “Kültürlerarası Diyalog: Eşit Onurla Birlikte Yaşamak” sloganı ile yayınlanan Beyaz Kitap’ta yer alan önerilerin uygulanması ve yaygınlaştırılması hususuna vurgu yapıldı.

Tarih öğretiminin demokratik yurttaşlık eğitiminin ayrılmaz bir parçası olduğunu bir kez daha teyit eden projede son olarak 2011 yılında tarih öğretiminde kültürlerarası diyalog ve ‘öteki’nin görüntüsüne ilişkin Rec(2011)6 sayılı Tavsiye Kararı yayınlandı.³⁷ Kültürel çeşitliliğin ve küreselleşmenin, okul müfredatı, eğitim yöntemleri ve özellikle tarih eğitimi üzerinde çok büyük değişikliklere neden olacağı bilinci ile kabul edilen ve yayınlanan bu karar metni, Avrupa Birliği ulusüstü devlet inşa sürecinde ortak tarih çalışmaları konusunda gelinen nokta için kayda değer bir metindir.

Avrupa Konseyi tarafından yayımlanan ve üye ülkelere gönderilen bu metin, bundan on yıl önce yayınlanan tavsiye kararından gerek eğitim yaklaşımı gerek tarih kitapları ve öğretim malzemeleri konularında farklılıklar içermektedir. Buna göre “günümüzün çok kültürlü ortamlarında mevcut çok büyük çeşitlilik ve ele alınması gereken çok sayıda ‘ötekinin tarihleri’ göz önüne alındığında, gelecekte tarih öğretimiyle ilgili olarak yapılacak reformlarla bağlantılı yapılması gerekenler sıralanmıştı. Konsey, tarih kitapları ve öğretim malzemeleri konusunda aktif ve etkileşimli eğitimin sağlanması için tarih ders kitapları ve öğretim malzemelerinin genelde uygun bir konuma, işleve, içeriğe ve yapıya sahip olması ve mümkün olduğu kadar çeşitlilik içeren çoğulcu bir yaklaşımla hazırlanması; bunların kültürel çeşitliliğe yakından duyarlı ekiplerce tasarlanması ve farklı kültürel geçmişleri olan yazarlarla dikkatle istişare edilmesi gerekliliğini vurgulamaktaydı.

Küreselleşmenin tarih eğitimindeki sonuçlarının göz önüne alınabilmesi için uluslararası boyuta ilk kez dikkat çeken bu karar metninde Avrupa gibi karmaşık ve sürekli değişen sosyal ve kültürel bir ortamda tarihin yaşam boyu öğretilmesi ve öğrenilmesine katkıda bulunan tüm

---

giren politika alanlarını bir anayasa gibi tarif eden kurucu antlaşmalardan kaynaklanmaktadır. Bu sebeple, Avrupa Birliği tanımlamasında uluslararasıdan ziyade “ulus-üstü” sıfatı kullanılmaktadır.

36 Bu projenin geliştirilmesinden beş yıl önce Avrupa Konseyi Devlet ve Hükümet Başkanları Varşova Zirvesi’nde biraraya gelerek bir Avrupa kimliği ile paylaşılan temel değerleri, ortak kültür miraslarını ve kültürel çeşitliliği teşvik etme arzularını dile getirmişlerdi. Zirvede, ‘birleşik Avrupa’nın inşasına devam edileceği belirtilmiş ve ‘tarihi doğru anlamının kültürler arası diyalog için uygun bir zemin oluşturmasına inançları’ nedeniyle Avrupa Konseyi’nin tarihle ilgili projelere ilişkin çalışmalarını destekleyeceklerini ifade etmişlerdi. Zirvenin yapıldığı tarihten bir yıl sonra Avrupa Konseyi tarafından hayata geçirilen “Tarih Öğretiminde Öteki İmajı” projesi, Avrupa topluluklarının kültürel çeşitliliğine, çoklu bakış açısının geliştirilmesinin önemine, çatışma sonrası güven inşa eden süreçlere ve tarih öğretiminin hedef ve metodolojisine dikkat çekmektedir.

37 Metnin Türkçe versiyonuna [http://www.coe.int/t/dg4/education/historyteaching/Source/Results/AdoptedTexts/CM%20Rec\(2011\)6_tr.pdf](http://www.coe.int/t/dg4/education/historyteaching/Source/Results/AdoptedTexts/CM%20Rec(2011)6_tr.pdf) linkinden erişilmektedir.

kurumların seferber edilmesi gerekliliğinin altı çizilmekteydi. Çalışmalarına halen devam edilen proje çerçevesinde tarih disiplininin yaşam boyu eğitim kapsamında ele alınması, aktif ve etkileşimli eğitimin sağlanması için tarih ders kitapları ve öğretim malzemeleri geliştirilmesi ve bu alanda hizmet veren tüm paydaşlar ile kurumların teşvik edilmesi ve bunlarla işbirliğinin artırılması hedeflenmişti.

Ortak tarih eğitimi konusundaki bir diğer çalışma da Avrupa Tarih Eğitimcileri Birliği (EUROCLIO) tarafından Avrupa Konseyi ile eşzamanlı başlatıldı. “Ortak Avrupa Tarihi Öğretimi: Temalar, Perspektifler ve Düzeyler” başlıklı konferansta Avrupa’da ortak Avrupa tarihi öğretiminin arzulandığı ancak böyle bir projenin gerçekleşme ihtimalinin çok düşük olduğu vurgusu yapılmaktaydı. Zira ortak Avrupa’nın tanımlanması ve bu çerçevede bir tarih söylemi oluşturulması gerek kuramsal gerek politik açılardan çeşitli problemler barındırmaktaydı.

Adı geçen projeler çerçevesinde Avrupa ülke konsoloslukları, sivil toplum kuruluşları ve Avrupa Birliği Araştırma ve Teknolojik Geliştirme Çerçeve Programları ile Hayatboyu Öğrenme Programı kapsamında da projeler geliştirildiğini görüyoruz. Bu bağlamda Avrupa’dan birçok üniversitenin katılımıyla “Büyüyen Avrupa’nın Vatandaşları için Tarihe Yenilikçi Genel Bakış” başlığı altında geliştirilen (CLIOHRES) projesi önemlidir zira Avrupa Birliği tarafından bu projeye ciddi bir finansman desteği sağlanmıştır. Bu girişim, gerçek tarihin ve geçmişin bugünkü Avrupa’da nasıl temsil edildiğinin anlaşılması, bu anlayışın farklılıklara ve kültürel çeşitliliğe vurgu yapılarak yaygınlaştırılması, Avrupa kavramının geliştirilmesi ve Avrupa tarihi ile konjunktürünün dünya ile ilişkilerinin daha iyi anlaşılabilmesi gibi amaçlara sahip alt projeleri kapsamaktadır.³⁸

Bir diğer proje Güneydoğu Avrupa’nın tüm ülkelerinde tarihsel araştırma ve öğretimde önemli bir değişimi hedefleyen sosyo-politik ve eğitim odaklı bir girişim olan Ortak Tarih Projesi’dir. Girişim, 1999’da Güneydoğu Avrupa’da Demokrasi ve Uzlaşma Merkezi (CDRSEE) himayesinde başlamış olup halen devam etmektedir. Projede metin ve görsel belgeler içeren tematik çalışma kitapları hazırlanması ve mevcut ders kitaplarının bu şekilde desteklenmesi fikri ön plana çıkmış ve Osmanlı Devleti, Güneydoğu Avrupa’da Ulus Devletler, Balkan Savaşları ve İkinci Dünya Savaşı başlıklı dört ana konuda kitaplar yayınlanmıştır.³⁹

Avrupa Tarih Eğitimcileri Birliği (EUROCLIO) tarafından 2007 yılında projelendirilen “Historiana: Geçmiş Yolculuk Portalı” isimli proje ise 2012 yılında uygulamaya konulmuştur.⁴⁰ Ülkemiz dahil 26 ülkeden tarih eğitimi konusunda uzman gönüllüler tarafından geliştirilen bu proje, çoklu bakış açısı ile aktif tarih öğretiminin yaygınlaştırılmasını ve eleştirel tarihsel düşüncenin gelişimini destekleyerek bugünün genç nesillerinin XXI. yüzyılın aktif ve katılımcı vatandaşları olarak yetişmesine katkı sağlamayı hedeflemektedir.

“Türkiye’de Orta Dereceli Okullar için Yenilikçi Tarih Öğretimi” projesi çerçevesinde hazırlanan “Yenilikçi Tarih Öğretimi, Etkinlik Örnekleri Kitabı”, Türkiye ve yurtdışından uzmanların, akademisyen ve deneyimli öğretmenlerin katılımıyla oluşturulmuş çoklu bakış açısını içeren örnek çalışmalardan biridir.⁴¹ Çok farklı etnik yapıdan oluşan Ukrayna’da tarih öğretiminde yeni bir yaklaşım geliştirmeyi amaçlayan ve EUROCLIO ile Nova Doba Derneklerinin teşvikiyle Genç Avrupalılar için Tarih Ağı (EUSTORY) tarafından geliştirilen “Biz ve Diğerleri” projesi⁴² kapsamında eğitim sürecine çok kültürlü, yenilikçi ve Avrupalı yöntemler getirilmesi ve kitle haberleşme araçları üzerinden yerel topluluklarda karşılıklı anlayış ve farklılıklara karşı hoşgörülü bir yaklaşım geliştirilmesi bir diğer çalışmadır.

38 Proje hakkında detaylı bilgilere ve eğitim materyallerine, <http://www.clioeworld.net/ourstory.php> web adresinden erişilmektedir.

39 Kitapların çıktıklarına ve proje ile ilgili diğer bilgilere Güneydoğu Avrupa’da Demokrasi ve Uzlaşma Merkezi’nin web sayfasından erişilmektedir.

40 Proje hakkında detaylı bilgilere ve eğitim materyallerine, [Historiana.eu](http://historiana.eu) web adresinden erişilmektedir.

41 İki dilde hazırlanan kitabın İngilizce ve Türkçe pdf versiyonlarına EUROCLIO web sayfasından erişilmektedir.

42 Dernek hakkındaki bilgilere ve proje kapsamındaki detaylara <http://eustory.org/home.html> adresinden erişilmektedir.

Georg Eckert Enstitüsü tarafından 2005 - 2011 yılları arasında yürütülen ve İslam dini hakkındaki klişelerin ortadan kaldırılması ve ders kitaplarındaki eksik ve yanlış bilgilerin düzeltilmesini hedefleyen "1001 Idea" Projesi⁴³, Kültürlerarası Eğitim için Uluslararası Birlik (IAIE) himayesinde 2012 yılında geliştirilen ve ön yargı, yabancı düşmanlığı, ırkçılık, antisemitizm, islamofobi, homofobi, cinsiyetçilik ve sosyal marjinalleştirme gibi ayrımcılıkla mücadele edecek stratejiler geliştirmeyi amaçlayan "GRUNDTVIG Learning Partnership" projesi⁴⁴, Uluslararası Birlik (IAIE) tarafından 7-14 yaş grubu çocuklar için kültürlerarası eğitim amacıyla geliştirilmiş bir eğitim portalı olan "The Big Myth" projesi⁴⁵ ve International Society for History Didactics koordinasyonu ile tarihsel bilinç ve kültür konularında farklı bakış açıların geliştirilmesini amaçlayan Annales projesi⁴⁶ de bu çerçevede örnek olarak verilebilir.

Avrupa Birliği kurumları tarafından tarih ve tarih öğretimi alanında geliştirilen ve genellikle kültür programları kapsamında destek sağlanan projelerin en önemlisi Avrupa Parlamentosu tarafından bizzat finanse edilen "Avrupa Tarih Evi" projesidir.⁴⁷ Çalışmalarına 2009 yılında başlanan ve alanında ilk olma özelliği taşıyan bu proje, Avrupa boyutu hakkındaki bilgi ve merak düzeyinin artırılmasını, Avrupa ve geçmişi hakkında açık bir platform oluşturulmasını, kurumlar arasında ilişkilerin geliştirilmesini ve uzun vadede Avrupa tarihi için zengin bir kaynak oluşturulmasını amaçlayan bir müze projesidir.

Avrupa Birliği Avrupa Toplulukları Komisyonu tarafından desteklenen kültür programları ise kültür alanında çalışanların sınırlararası hareketliliğine artırmak, kültürel ve sanatsal çıktılarının Avrupa içinde dolaşımını özendirmek ve kültürler arası diyalogu geliştirmek üzere geliştirilmiştir. Bu alanda başlıca çalışmalar, kültürel kuruluş ve organizasyonların birlikte çalışmalarını teşvik etmeyi amaçlayan Avrupa Kültür Programı; Avrupa kültürlerinin zenginlik ve çeşitliliğine vurgu yapmayı, çeşitli ülkelerinden insanları biraraya getirerek birbirlerini ve karşılıklı olarak kültürlerini anlamalarını sağlamayı ve Avrupa vatandaşlığı duygusunu geliştirmeyi amaçlayan Avrupa Kültür Başkentleri Projesi; mimari, edebiyat, müzik ve kültür mirası alanlarında faaliyet gösteren organizasyonlara destek sağlayan AB Kültür Ödülü Programı; Avrupa kültür mozağının anlaşılması için faaliyetlerde bulunan ve kültür mirasının korunması gereğine vurgu yapan Avrupa Miras Günleri Programı; tarihi sit alanlarının Avrupa boyutunda tanıtılmasını, ulaşılabilir olmalarını, ve desteklenmesini amaçlayan Avrupa Miras Etiketleri Programı; sanatçılara ve kültür profesyonellerine yeni deneyim ve bilgileri paylaşma fırsatları sunmayı amaçlayan Sanatçı Hareketliliği Programı ile kültür projeleri için hibe programları olarak sıralanabilir.

Bunların yanı sıra 2014-2020 yılları arasında uygulanması planlanan ve kişilere, yaş ve eğitim geçmişlerine bakılmaksızın yeni beceriler kazandırılması, onların kişisel gelişimlerinin güçlendirilmesi ve istihdam olanaklarının artırılması amaçlarını taşıyan Erasmus+ Programı'na ve Bakanlar Konseyi eğitim, gençlik, kültür ve spor alanındaki çalışmalarına da yer verilmektedir.

SONUÇ

Avrupa Birliği, kurulduğu tarihten günümüze aldığı genişleme kararları doğrultusunda 28 ulus-devletten oluşan uluslarüstü bir bütün halini almıştır. Birlik, ulus devletlerin egemenliklerinin bir kısmını AB'ye devretmeleri ile kurulmuştur. Karşımıza çıkan bu yeni form, birlik üyesi ulus-devletlerin kendi ortak çıkarları doğrultusunda farklı sektör ve alanlarda işbirliğine gitmelerine sebebiyet vermiştir. Üye ülkelerin bağımsızlıklarını, millî menfaatlerini veya herhangi bir konuyu bahane ederek ortak kuralları tanımama hakları yoktur. AB'nin gücü ve yetkisi, kendi yetki alanına giren politika alanlarını bir anayasa gibi tarif eden kurucu antlaşmalardan kaynaklanmaktadır. Bu çalışmanın dayanak noktalarından biri de Avrupa Birliği'ni kuran Maastricht Anlaşması'dır. Bu

43 Proje hakkındaki detaylara GE Enstitüsü'nün web sayfasından erişilmektedir.

44 Proje hakkındaki detaylara www.iaie.org/1_projects.html adresinden erişilmektedir.

45 Portal hakkında detaylı bilgilere www.bigmyth.com adresinden erişilmektedir.

46 Yıllıklar hakkında detaylı bilgilere ishd.co/publications/yearbook/ adresinden erişilmektedir.

47 Proje arkaplanı hakkında detaylı bilgiye http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/745/745721/745721_en.pdf adresinden erişilmektedir.

anlaşma ile eğitimde (ve tarih eğitiminde) Avrupa boyutunun geliştirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu çerçevede üye devletlerarasında eğitim alanındaki işbirliği Avrupa fikri ve çıkarları doğrultusunda tanımlanmaya başlamıştır.

Bu noktadan hareketle, Avrupa kimliği bilincini teşvik etmek ve Avrupa kültürünü koruma ve geliştirme gayesi ile tarih öğretimi alanında devletlerarası ve bölgesel projeler geliştirilmeye başlanmıştır. Avrupa bütünleşme sürecinde geliştirilen projeler incelendiğinde karşımıza çıkan tablo Avrupa tarih eğitim ve öğretiminin bütünleşme sürecine paralel olarak dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Bu dönüşüm sırasıyla, Avrupa tarihinin öğretilmesi, yeni Avrupa kavramının geliştirilmesi, Avrupa boyutunun geliştirilmesi ve sonuç olarak ortak tarih oluşturulması istikametindedir.

Avrupa Birliği'nin, istisnaları hariç, tarih öğretimi alanında doğrudan bir politikası veya çalışması mevcut değildir. Ancak konunun ehemmiyetinin farkında olan AB yetkilileri AB söylemini toplumsal zemine yaymak ve bu söylemi gençler arasında yaygınlaştırmak üzere çeşitli vasıtalardan yararlanmaktadır. Bu vasıtalardan biri de şüphesiz eğitim alanıdır. 31 Ocak 2014 tarihinde Avrupa Parlamentosu'nda gerçekleştirilen "Demokratik Vatandaşlık için Tarih Öğretimi: Sosyal Uyum ve Karşılıklı Saygı Konusunda Tarih Eğitiminin Katkısından Söz Edilebilir mi?" başlıklı toplantı raporunda Avrupa Birliği projesinin başarısında tarih ve vatandaşlık eğitimcilerine çok önemli görevler düştüğünün vurgulanması bu varsayımı doğrular niteliktedir.

AB kurumları tarafından merkezi bir eğitim hedeflenmediğinin bir diğer deyişle eğitimde standartlaşmanın asla söz konusu olamayacağına altı çizilse dahi eğitim öğretim alanında Avrupalı kurum ve kuruluşlar aracılığı ile ortak pilot projelerinin ve ulusüstü girişimlerin AB tarafından gerek doğrudan gerek dolaylı olarak desteklendiği görülmektedir. Bu desteğin ve işbirliğinin geliştirilmesi ve özellikle tarih öğretimi alanında daha fazla fon oluşturulması Avrupalı kurum ve kuruluşlarca talep edilmektedir.

KAYNAKÇA

AKTEKİN S, P. HARNETT, M. ÖZTÜRK, D. SMART. 2009. **Çok Kültürlü Bir Avrupa İçin Tarih ve Sosyal Bilgiler Eğitimi**,. Ankara: Harf Eğitim Yayıncılığı.

Avrupa Konseyi 2001. "Yirmibirinci Yüzyıl Avrupa'sında Tarih Öğretimi Üstüne Tavsiye Kararı. Rec200115." (Çevrimiçi) <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2342373> ,21 Eylül 2002.

Avrupa Konseyi 2003. **Tarihin Kötüye Kullanımı**, Çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Avrupa Konseyi 2003. **Tarih Öğretiminde Çoğulcu ve Hoşgörülü Bir Yaklaşım Doğru**,. Çev. Nalan Barbarasoğlu, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Avrupa Konseyi 2008. "Kültürlerarası Diyalog için Beyaz Kitap". (Çevrimiçi) http://www.coe.int/t/dg4/intercultural/Source/Pub_White_Paper/WhitePaper_ID_Turkish.pdf 5 Eylül 2011.

Avrupa Birliği Çerçeve Kararı 2008. "İrkçilik ve Yabancı Düşmanlığı ile Mücadele" (Çevrimiçi) <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=EN:PDF>, 1 Haziran 2010.

BURKE, P. 2012. **Tarih ve Toplumsal Kuram**,. Çev. Mete Tuncay. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Euroclio 2007. "Report on Connecting Europe through History Project". (Çevrimiçi) <http://connectinghistory.weebly.com/index.html>. 25 Nisan 2010.

Euroclio 2010. "Teaching Common European History: Themes, Perspectives and Levels". **Bulletin 30**. The Netherlands.

Euroclio 2014. "Report on Teaching History for Democratic Citizenship: How Does History Education Contribute to Social Cohesion and Respect for Diversity Today?". (Çevrimiçi) http://www.euroclio.eu/new/index.php/component/docman/doc_download/1430-teaching-history-31012014-event-report , 1 Mart 2014.

- HOBBSAWM, Eric J. FEBRUARY, 1992. "Ethnicity and Nationalism in Europe Today". **Anthropology Today** , Vol. 8, No.1 pp. 3-8.
- HOBBSAWM, Eric J. ve T. RANGER. 2006. **Geleneğin İcadı**,. Çev. Mehmet Murat Şahin, İstanbul: Agora Kitaplığı Yayınları.
- HOBBSAWM, Eric J. 2011. **Yeni Yüzyılın Eşiğinde**,. Çev.İbrahim Yıldız, İstanbul: Yordam Kitap Yayınları.
- KARLUK R. 2011. **Avrupa Birliği**,. İstanbul: Beta Yayınları.
- ÖZEN Ü.; H. HATİPOĞLU, 2000. **Tarih Öğretiminin Yeniden Yapılandırılması**,. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- ÖZBARAN, S. 2005. **Tarih, Tarihiçi ve Toplum Tarihinin Çağırışımı, Doğası, Tarihiçilik ve Tarih Öğretimi Üstüne Düşünceler**,. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- ÖZYÜREK, P. 2006. "The Transition of History Education and History Textbooks in Europe from a Nationalist Discourse to a wider European-Ness Discourse". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Sabancı Üniversitesi.
- PINGEL, F. 2003A. **Ders Kitaplarını Araştırma ve Düzeltme Rehberi**, UNESCO. Çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- PINGEL, F. 2003B. **Avrupa Evi Ders Kitaplarında XX. Yüzyıl Avrupa'sı**. Çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- REHN, O. 2007. **Avrupa'nın Gelecek Sınırları**,. İstanbul: 1001 Kitap/ Yayınevi Genel Dizisi.
- STRADLING, R. 8-10 NOVEMBER 2001. **Regional Seminar Report on The Challenges Facing History in the 21st Century in a Regional Context**,. 8-10 November, Budapest, Hungary.
- STRADLING, R. 2003A. **Yirminci Yüzyıl Avrupa Tarihi Nasıl Öğretilmeli**,. Çev. Ayfer Ünal. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- STRADLING, R. 2003B. **Tarih Öğretiminde Çok Yönlülük: Öğretmenler İçin Kılavuz**,. (Çevrimiçi) http://www.coe.int/t/dg4/education/history_teaching/Source/Notions/Multiperspectivity/Multiperspectivity_Turkish.pdf 15 Temmuz 2010.
- The Council of Europe "History Teaching". (Çevrimiçi) http://www.coe.int/t/dg4/education/historyteaching/default_en.asp , 1 Ocak 2005.
- The Council of Europe "Projects concerning on Intergovernmental Activities". (Çevrimiçi) http://www.coe.int/t/dg4/education/historyteaching/Projects/Projectintro_en.asp , 1 Eylül 2010
- The Council of Europe "Studies, Seminars and Reports since 1953". (Çevrimiçi) http://www.coe.int/t/dg4/education/historyteaching/Results/Reports_studies/Reports_studiesIntro_en.asp 1 Eylül 2010.
- The Council of Europe "Documents concerning on Resolutions and Recommendations". (Çevrimiçi) <http://www.coe.int/t/dg4/education/historyteaching/AdoptedTexts/>, 1 Eylül 2010.
- The Council of Europe 1995. **Against Bias and Prejudice**. Strasbourg.
- The Council of Europe 1999 **Lessons in History**. Strasbourg.
- The Council of Europe 2001. "The 20th century: An interplay of Views". (Çevrimiçi) http://www.coe.int/t/dg4/education/historyteaching/Source/Projects/DocumentsTwentyCentury/Interplay_en.pdf , 11 Temmuz 2010.
- The Council of The European Union. "History", (Çevrimiçi), <http://www.consilium.europa.eu> 1 Eylül 2010.
- The European Commission. "History", (Çevrimiçi), http://ec.europa.eu/index_en.htm 1 Eylül 2010.
- The European Parliament. "History", (Çevrimiçi), <http://www.europarl.europa.eu/portal/en> 1 Eylül 2010.

The European Union “Declaration on European Identity”. **Bulletin of the European Communities**, December 1973, No 12. Luxembourg: Office for official publications of the European Communities. p. 118-122.

The European Union “History”, (Çevrimiçi), http://europa.eu/about-eu/eu-history/index_en.htm, 1 Haziran 2009.

The European Parliament. “History”, (Çevrimiçi), <http://www.europarl.europa.eu/visiting/en/visits/historyhouse.html>, 1 Ocak 2010.

The House of European History (Çevrimiçi), <http://www.europarl.europa.eu/visiting/en/visits/historyhouse.html>

TOMAS J. 2006. “European Dimension in Education”. Masaryk University Online Library. (Çevrimiçi), http://is.muni.cz/el/podzim2006/_EuropaischeDimension_EN.pdf, 5 Ocak 2011.

UNESCO, 1949. “Looking at the World Through Textbooks” <http://unesdoc.unesco.org/images/0006/000630/063011eo.pdf> (Çevrimiçi), 21 Mart 2014.

UNESCO 1995. “Records of the General Conference 28th Session”, (Çevrimiçi), <http://unesdoc.unesco.org/images/0010/001018/101803e.pdf>, 7 Temmuz 2010.

VAN DER LEEUW-ROORD, J. 2001. “A Cause or Consequence of European Historical Consciousness in Van der Leeuw-Roord”, Joke ed. **EUSTORY Series, Shaping European History**, Vol. No. 2. Hamburg.

VAN DER LEEUW-ROORD, J. 2009. “A common textbook for Europe?”, **Euroclio Bulletin**. (Çevrimiçi), http://www.culturahistorica.es/joke/textbook_for_europe.pdf. 5 Şubat 2012.

YALI, S. 2014. “Avrupa Birliği Ulusüstü Devlet İnşa Sürecinde Ortak Tarih Yazımına İlişkin Çalışmalar ve İçerik Analizi”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.